

בפני : כבוד השופטת מ' נאור
כבוד השופט א' רובינשטיין
כבוד השופט י' אלון

המבקשת : מדינת ישראל-הנהלת בתי המשפט,
המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות

נגד

המשיבים : 1. ראלב מנסור
2. ראודה חלד מנסור
3. איברהים שלבי

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
בתל אביב בת"א 1486/06 שניתן ביום 22.5.06 על ידי כבוד
השופטת ש' דותן

תאריך הישיבה : כ"ד באדר ב' תשס"ח (31.3.08)

בשם המבקשת : עו"ד תמר בר-אשר-צבן ועו"ד מיכל שרביט
בשם המשיבים : עו"ד דוד קולקר ועו"ד נזרי עאסי

פסק-דין

השופט י' אלון:

הרקע העובדתי והחלטות הערכאות קמא

1. המשיבים 1 ו-3 (ועמם אדם נוסף) הואשמו בשנת 1994 בבית המשפט המחוזי בתל אביב ברצח המנוחה בלה וינשטיין ז"ל. בפסק הדין (מיום 7.6.95) הורשעו המשיב 1 והאדם הנוסף בביצוע הרצח, ונדונו למאסר עולם, ואילו המשיב 3 זוכה מחמת הספק. המשיב 1 והנאשם הנוסף ערערו על הרשעתם לבית המשפט העליון. ביום 19.1.97 נתקבל הערעור, והרשעתם בוטלה.

באותם ההליכים המשיב 1 נעצר ביום 30.12.93 והמשיב 3 ביום 14.1.94. עם הגשת כתב האישום הוארך מעצרום עד תום ההליכים. המשיב 3 היה איפוא במעצר תקופה של כשנה וחצי, מיום מעצרו ועד לזיכויו בבית המשפט המחוזי. המשיב 1 היה כתקופה הזו במעצר ותקופה נוספת של כשנה וחצי במאסר, עד לזיכויו בערעור בבית המשפט העליון.

בינואר 2004 תבעו המשיבים 1 ו-3, בבית המשפט המחוזי בתל אביב את המדינה, שלושה שוטרים שהיו בצוות החקירה ופרקליטה מפרקליטות מחוז תל אביב – לפיצויים בגין הנזקים שנגרמו להם לטענתם כתוצאה מהליכי החקירה, ההעמדה לדין, המעצר והמאסר נשוא ההליך הפלילי. כתובעת נוספת לתביעה הצטרפה המשיבה 2, אשתו של המשיב 1. סכום הפיצוי אותו תבעו, בכתב התביעה המקורי, היה 36,450,000 ש"ח. בכתב התביעה הוכתרה "מהות התביעה" על ידי התובעים (המשיבים) כ"נזיקין-נזקי גוף".

על פי תקנות בתי המשפט (אגרות), התשמ"ח-1987 (להלן: תקנות האגרות), שיעור האגרה ב"תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף" המוגשת לבית המשפט המחוזי, הינו בסכום קצוב של 35,414 ש"ח, המשתלם בשיעורים ובמועדים המפורטים בתקנות. לעומת זאת, שיעור האגרה ב"תביעה לסכום כסף קצוב" המוגשת לבית המשפט המחוזי הינו "2.5% מהסכום הנתבע בערכו בעת הגשת התובענה".

בשלב קדם המשפט פנתה המדינה בבקשה לבית המשפט המחוזי כי יקבע שתובענת המשיבים בפניו אינה "תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף" אלא "תביעה לסכום כסף קצוב", ועל כן אל לו לבית המשפט להיזקק לתביעה כל עוד לא ישלמו המשיבים את האגרה המתאימה, דהיינו 911,250 ש"ח ($36,450,000 \times 2.5\%$).

הבקשה נדונה בפני רשם בית המשפט המחוזי, כב' השופט ש' ברוך. בהחלטת הרשם התקבלה בעיקרה עמדת המשיבים, ונפסק כי למעט מרכיב אחד בתביעה שהפיצוי הנתבע בגינו היה 2.5 מיליון ש"ח ("הוצאות הגנה משפטיות וכן פיצוי בגין התמשכות והטלת רפש בתובעים למרות זיכויים"), המדובר אמנם בתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף והאגרה תחושב בהתאם.

המדינה ערערה על החלטת הרשם לבית המשפט המחוזי. בפסק הדין (כב' השופטת ש' דותן) נדחה הערעור, ונפסק לגופם של דברים כדלהלן:

"... המשיבים הגישו כתב תביעה לבית המשפט בגין נזק נפשי שנגרם להם כתוצאה ממעצר שוא ומאסר, במסגרת הליך פלילי ...
ייתכן והיה מקום לנסח את כתב התביעה באופן ממוקד יותר, אולם סוגיה זו ניתן להבהיר במסגרת קדם המשפט ובשאלות הבהרה.

מכל מקום, כתב התביעה ברור, כמו גם עילות התביעה המתייחסות לנזקים הנפשיים שנגרמו למשיבים כתוצאה מאותם הליכי סרק שננקטו נגד משיבים 1 ו-3. כב' הרשם איבחן בין ראשי הנזק אשר לא ניתן להגדירם כנזקי גוף, והותיר על כנו את הפטור מאגרה, ככל שהוא מתייחס לנזקי הגוף. לא מצאתי כי נפל משגה בהחלטתו של כבוד הרשם, ואני דוחה את הערעור."

2. בבקשה זו שבפנינו מבקשת המדינה רשות לערער על פסק דינו של בית המשפט המחוזי. לטענתה, המדובר בשאלה השבה ועולה חדשות לבקרים בפני הערכאות הדיוניות וערכאות הערעור, ופסיקתם אינה עקבית ונוטה לכאן ולכאן. ולדוגמה, החלטת הרשם בענייננו (שנתאשרה בערעור) נסמכת על הנמקת בית המשפט המחוזי בתל אביב (כב' השופטת ר' לבהר-שרון) בעניין אחר (בש"א 4679/05). לעומת זאת, בהחלטות אחרות של בתי המשפט המחוזיים והשלום, נתקבלה עמדת המדינה. יש צורך איפוא בקביעת הלכה ברורה של הערכאה העליונה.

לגופם של דברים, טוענת המבקשת, שגו הערכאות קמא בפירוש המרחיב שנתנו להגדרת "תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף" שבתקנות האגרות, וכי התובענה נשוא הליכים אלה אינה באה בגדר סוג תביעות זה אלא בגדרן של תביעות "לסכום כסף קצוב".

לאחר עיון בבקשה ובתגובת המשיבים על נספחיהן, ולאחר שהוספנו ושמענו טיעוני הצדדים על פה – החלטנו לדון בבקשה זו כבערעור, כאילו ניתנה רשות לכך.

3. נוסף ונציין, כי לאחר הגשת הבקשה שבפנינו, ובטרם נדונה הבקשה במעמד הצדדים, חלו שתי התפתחויות הראויות לציון. האחת, ביום 28.3.07 פורסמו בקובץ התקנות תקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007. עם כניסת התקנות החדשות לתוקף (30 יום מפרסומן), בוטלו תקנות האגרות הקודמות (כמפורט בתקנה 21 לתקנות החדשות). ברם, ככל שהדברים נוגעים לבירור הסוגיה שבפנינו, לא חל שינוי של ממש בין תקנות האגרות בנוסחן הקודם לבין התקנות בנוסחן החדש.

וההתפתחות השניה, ביום 7.2.08, הגישו המשיבים לבית המשפט המחוזי כתב תביעה מתוקן ובו צומצם הסכום הנתבע על ידם מ-36,450,000 ש"ח (בכתב התביעה המקורי) ל-14,412,046 ש"ח.

כתב התביעה המתוקן הוגש במסגרת הסדר דיוני בין הצדדים בבית המשפט

קמא, ולפיו:

"כמו כן, בהתאם להמלצת בית המשפט הנכבד, יוגש כתב תביעה חדש ובו יוקטן סכום התביעה. יובהר, כי אין בהסכמה בסעיף זה כדי לפגוע בהמשך ההליכים בערעורים (כך!) שהוגשו לבית המשפט העליון בנוגע להחלטות בית המשפט בנוגע לאגרה".

כאמור לעיל, שתי ההתפתחויות הנ"ל (החלפת תקנות האגרות ותיקון כתב התביעה) אינן משנות מליבת המחלוקת המקורית שבין הצדדים וממסגרת טענותיה, וממילא גם לא מטיב והיקף הבחינה הערעורית הנדרשים לעניין פסק דינו של בית המשפט קמא. בחינתנו תיערך איפוא בהתאם לנוסח תקנות האגרות החדשות ובהתייחס לכתב התביעה המתוקן.

המסגרת הנורמטיבית

4. בסעיף 83(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, נאמר:

"83 (א) שר המשפטים רשאי להסדיר בתקנות:

(1) ...

(2) ...

(3) אגרות שיש לשלם בבתי משפט ובמשרדי

ההוצאה לפועל והפטור מהן;

(4) ...

(ב) תקנות לפי סעיף קטן (א)(3) טעונות אישור

ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת".

מכוח הסמכה זו שבחוק, הותקנו על ידי שר המשפטים (ובאישור ועדת החוקה)

תקנות האגרות.

על פי תקנה 2 לתקנות:

"2 (א) המביא הליך לבית משפט ישלם עם הבאתו

לראשונה, את האגרה הקבועה בתוספת, והוא

כשאין הוראה אחרת בכל דין.

(ב) כלל הליך כמה סעדים, תשולם אגרה לפי פרט

אחד בלבד מבין הפרטים המפורטים בתוספת

לגבי אותו הליך, לפי הסכום הגבוה.

(ג) לא ייזקק בית משפט לכל הליך, אלא אם כן שולמה האגרה החלה או שמביא ההליך פטור מתשלום האגרה.

(ד) - (ז) ...

(ח) בעד הפעולות המפורטות בתוספת תשולם אגרה ויחולו הוראות התקנות, בשינויים המחויבים.

בסעיף 1 לתוספת לתקנות האגרות החדשות, נקבע כי בתביעה המוגשת לבית המשפט המחוזי "לסכום כסף קצוב" יהיה שיעור האגרה:

"2.5% מהסכום הנתבע בערכו בעת הגשת התובענה ו-1% מהסכום הנתבע בעבור כל סכום שמעל 20,000,000 שקלים חדשים".

לעומת זאת, בתקנה 5(א) לתקנות האגרות, נקבע:

"5. אגרה בתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף (א) בתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף תשולם אגרה לפי פרטים 2 או 9 בתוספת, לפי העניין...".

סעיף 2 לתוספת עניינו ב"תביעה לפי תקנה 5" המוגשת לבית משפט השלום, ואילו סעיף 9 לתוספת עניינו בתביעה שכזו המוגשת לבית המשפט המחוזי.

האגרה על פי סעיף 2 לתוספת הינה בסכום קצוב של 5,641 ש"ח, ואילו האגרה לפי סעיף 9 לתוספת הינה בסכום קצוב של 35,254 ש"ח.

5. בסעיף ההגדרות שבתקנות האגרות מופיעה ההגדרה דלהלן:

"תביעה לפיצויים בשל נזק גוף' – לרבות תביעה לשיפוי או לפיצוי על תשלום פנסיה, תגמולים וכל הוצאה אחרת ששולמו או שישולמו בשל נזקי גוף, לרבות תביעה לפי חוק הפיצויים (לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 – י"א)".

הגדרה זו שבתקנות אינה מגדירה "תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף", ואין בה אלא לרבות את המפורט בה לתביעה שכזו. גם בפקודת הנזיקין (נוסח חדש) לא מצינו הגדרה ל"נזק גוף" אלא ל"נזק" בכלל (הכולל נזקי גוף), וזאת בסעיף 2 לפקודה:

”נזק’ – אבדן חיים, אבדן נכס, נוחות, רווחה גופנית או שם-טוב, או חיסור מהם, וכל אבדן או חיסור כיוצאים באלה”.

לעומת זאת, הגדיר המחוקק ”נזק גוף” בשני חוקים אחרים שעניינם נזיקין. בסעיף 1 לחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל”ה-1975 (להלן: חוק הפיצויים), נאמר:

”נזק גוף’ – מוות, מחלה, פגיעה או ליקוי גופני, נפשי או שכלי לרבות פגיעה בהתקן הדרוש לתפקוד אחד מאברי הגוף שהיה מחובר לגוף הנפגע בעת אירוע תאונת הדרכים”.

ובסעיף 1 לחוק לתיקון דיני הנזיקין האזרחיים (הטבת נזקי גוף), התשכ”ד-1964, נקבע:

”נזק גוף’ – לרבות מחלה, ליקוי גופני או שכלי, ומוות”.

6. מצאנו איפוא כי ברמה הנורמטיבית הוגדר ”נזק גוף” – במובחן מנזק שאינו גופני – בכך שמדובר ב”...מוות, מחלה, פגיעה או ליקוי גופני, נפשי או שכלי...” (כהגדרת חוק הפיצויים וכהגדרה התואמת שבחוק הטבת נזקי גוף).

נקודת המוצא הפרשנית להגדרת ”נזק גוף” בתקנות האגרות אמורה להיות בשאיפה למתן פירוש זהה. זאת, הן מתוך השאיפה להרמוניה פרשנית למונחים זהים שבחיקוקים שונים, והן מתוך כך שתקנות האגרות מעצם טיבן הפרוצדורלי, הנספח להוראות החוק המהותיות, אינן אמורות ליצור מהויות משפטיות נפרדות ושונות אלא לבטא את ההתייחסות הפרוצדורלית (לעניין קביעת האגרות) למהויות התביעות השונות המובאות בפני בתי המשפט, כפי שאלו מוגדרות בגופי החקיקה המהותיים לעניין אותן העילות ואותן התביעות.

כפי שציין המלומד ד’ קציר בספרו פיצויים בשל נזקי גוף (מהדורה חמישית, 2003), ”הדיון – מן הבחינה העיונית – בשאלה נזק גוף מהו, בהלכה הפסוקה, לא היה רב” (שם, עמ’ 4).

ההגדרה המובאת על ידי ד’ קציר לאבחוננו של נזק גוף מנזק אחר, הינה:

"נזק גוף מהו? כאשר נפגע אדם בגופו עקב עוולה אזרחית, יכול שייגרם נזק לגופו בלבד, ויכול שייגרם לנפשו או לשכלו.

דיני הנזיקין, בבואם להעניק פיצוי בשל 'נזק גוף', דוגלים בהשקפה מוניסטית של אחדות הגוף והנפש, הבשר והרוח.

... אפשר כי פגיעה בגופו של אדם תהיה מלווה בפגיעה בתודעתו או בתחושתו. ואכן, לא מעטים המקרים של נזק, או אף של פסיכוזא, המלווה פגיעה בגופו של אדם, וכל העוסק בכך מכיר את מקרי ה'נזק' הפוסט טראומטית' הנמצאים באזור הדמדומים שבין נזק ל'פסיכוזא' (שם, עמ' 3).

אין ספק, כי מכוח ההגדרה שבחוק הפיצויים ומכוח הגיונם של דברים ומבחיני הפסיקה, פגיעה נפשית הנגרמת לאדם אגב פגיעה פיזית בגופו, נכללת גם היא בגדרו של נזק גוף.

הוא הדין בפגיעה נפשית הנגרמת כתוצאה ממעשה עוולה אזרחי, גם אם לא נלוותה לה פגיעה פיזית בגופו. למשל, נזק או פגיעה נפשית הנגרמת למעורב בתאונת דרכים אשר כתוצאה ממנה נפגמו יכולותיו של הנפגע ונגרמו לו כתוצאה מכך הוצאות וחסרון ממון הקשורים באותו מום נפשי. פיצויים הנתבעים על ידי ניזוק שכזה ממזיקו הינם פיצויים הנתבעים בשל "נזק גוף".

ברם, על מנת שפגיעה נפשית שנגרמה בעוולה תיחשב ל"נזק גוף", נדרש כי אותה הפגיעה אמנם גרמה ל"ליקוי נפשי או שכלי" בניזוק (כהגדרת "נזק גוף" בחוק הפיצויים), ליקוי שבעטיו סבל הניזוק חסרון ממון וכיס בגינם תובע הוא את פיצויו.

הליקוי הנפשי שנוצר בניזוק הוא הגורם לנזקים המשתלשלים ממנו ואשר פיצויים נתבע על ידי הניזוק מהמזיק.

אמור מכאן, פגיעה נפשית שתיחשב ל"נזק גוף" הינה פגיעה בעוולה אזרחית שפגע המעוול בניזוק אשר גרמה לליקוי נפשי שתוצאותיו בנזקים שהוסבו לניזוק. בכך הצד השווה לענייננו בין נזק גוף הנגרם לאחד מאיבריו של הניזוק לבין נזק שנגרם לנפשו. בשניהם תביעת הפיצויים הינה לפיצוי הניזוק בגין הנזקים שהוסבו לו כתוצאה מגריעת כושרו – הגופני או הנפשי – עקב הליקוי והנכות שנגרמו לו כתוצאה ממעשה העוולה האזרחי.

7. לא כך הם הדברים שעה ש"הפגיעה הנפשית" אינה כזו הגורמת לליקוי או לנכות, אלא שהפיצוי הנתבע הינו בשל עצם "היפגעותו" של הניזוק בכבודו, בשמו, במעמדו, בדימויו העצמי וכיוצא באלה – ומבלי שאותה הפגיעה הותירה ליקוי ונכות רפואיים בנפשו. בסוג זה של מקרים הפיצוי הנתבע הוא אינו בשל "נזק גוף" אלא בשל נזק ממוני, או שאיננו ממוני – אך מכל מקום איננו נזק גוף.

טול למשל אדם שנפגע מהוצאת דיבה. לצד הנזק הממוני המיוחד העשוי להיגרם לו כתוצאה מכך (אובדן מוניטין, הכנסות וכו') קיים "הנזק הכללי" המתבטא בעוגמת הנפש, בסבל החברתי והאישי, בפגיעה שנפגע בכבודו ובכיווי שנתבזה בו בעיני הבריות. הערך המוגן של הניזוק שפגע בו המעוול במקרה זה איננו בגופו של הניזוק. הערך המוגן של הניזוק שפגע בו המזיק הינו בפגיעה שפגע בכבודו, במעמדו, בדימויו העצמי ובעיני הבריות, וכיוצא באלה.

הפיצויים אותם תובע – מי שדיבתו הוצאה רעה – אינם בשל ליקוי שנגרם לנפשו או לגופו ובגריעת יכולותיו כתוצאה מליקוי שכזה. הפיצויים הנתבעים הינם בשל הפגיעה שנפגעו כבודו ודימויו. תביעת פיצוי שכזו איננה איפוא "בשל נזקי גוף". הוא הדין בתביעת פיצוי בשל כליאת שוא או שלילת חירות נטענת שלא כדין.

אבחנה זו מתבקשת מתוך משמעותו של "נזק גוף" כלשון בני אדם ומתוך הגדרת "נזק גוף" שבחוק הפיצויים ובחוק הטבת נזקי גוף. היא גם מתבקשת מתוך הצמצום הלשוני והענייני שנקבע בפסיקת בית משפט זה למונח "נזק גוף" אגב הפרשנות שנזקקה לעניין זה בחוק הפיצויים.

וכדברים שנאמרו על ידי הנשיא שמגר בע"א 330/84 מדינת ישראל נ' "הלבנון"

חברה לביטוח בע"מ, פ"ד מ(2) 663, 665 (1986):

"הנה כי כן, עולה מן הנוסח של ההגדרה כי היא אינה מותירה מקום לפרשנות מרחיבה, אשר עשויה היתה להעניק למונח הנ"ל משמעות לפיה רואים כנפגע את כל מי שסבל נזק כלשהו בעקבות התאונה. לאור לשונה, מונעת ההגדרה פירוש מרחיב כאמור, מאחר והיא מתייחסת אך ורק למי שנגרם לו 'נזק גוף' בתאונה.
משמע, מי שנגרם לו נזק כספי אינו בגדר 'נפגע' כי לא נגרם כאמור נזק גוף בתאונת הדרכים".

וכדברים האלה שב ופסק השופט (כתארו אז) א' ריבלין ברע"א 8796/99 הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ נ' בן יאיר ים, פ"ד נד(2) 460, 462 (2000):

"... 'נפגע', על פי הגדרה זו, הוא מי שנגרם לו נזק גוף בתאונת דרכים, אך לא מי שסבל נזק אחר".

פיצויים הנתבעים בשל "עוגמת נפש", "צער", "השפלה", "ביזוי" וכיוצא באלה הנגרמים לאדם כתוצאה מעוולה נטענת שעול בו פלוני, ואשר לא גרמה לניזוק לליקוי או נכות בגופו או בנפשו, אינם באים בגדרם של פיצויים הנתבעים בשל "נזק גוף". שאם לא נאמר כן, נמצאנו הופכים רבים מנזקי הממון והרכוש ל"נזקי גוף". זאת, בניגוד לפיצויים הנתבעים בשל כאב וסבל שנגרמו לניזוק כתוצאה מהנכות או הליקוי הגופני או הנפשי שנגרמו לו במעשה העוולה – שאלה יבואו בגידרם של פיצויים הנתבעים בשל נזק גוף.

טול לדוגמה ניזוק – או אפילו צד להסכם – שרכושו ירד לטמיון עקב מעשה עוולה או הפרת הסכם, ולצד נזקו הממוני, נגרמו לו סבל, עוגמת נפש וצער שאין למעלה מהם. האמנם סובלת לשון החוק ולשון בני אדם לסווג צער ועוגמת נפש אלה – גם אם קשים הם מנשוא – כ"נזקי גוף"? – ברי שלא.

העילות והנזקים נשוא תובענת המשיבים

8. מצוידים בהגדרות אלה שבחקיקה ובמתווה הפרשני שפירטנו נפנה עתה לבחינת הנזקים ועילות הנזק בגינם נתבעים הפיצויים בתובענה דגן – כפי המנוסח והנתבע על ידי התובעים (המשיבים) בכתב התביעה המתוקן.

בכתב התביעה טוענים המשיבים, כי מעצרו, חקירתם והרשעת המשיב 1 בבית המשפט המחוזי – נסמכו מלכתחילה על הודעותיו ועדותו של עד התביעה העיקרי באותה הפרשה, סופיאן מסלוחי (להלן: סופיאן). נטען בכתב התביעה, כי הנתבעים ידעו מלכתחילה שאותו סופיאן הינו עברייך מועד שהורשע בעבירות רבות ובהן רצח, כי גירסתו מלכתחילה היתה שיקרית ולא ניתן לסמוך עליה, וכי האיש אינו ראוי לאמון כלשהו. בכתב התביעה מפרטים המשיבים שורת עובדות ואירועים נטענים לתמיכה בהנחתם זאת.

על אף זאת – כך נטען בתביעה – נקטו בחקירה שלושת השוטרים הנתבעים (נתבעים 2-4) בשורת פעולות ומחדלי חקירה פסולים, ובהם הפעלת לחץ על עדים, הכנסת גירסאות כפיהם, שיתופו של סופיאן במהלכי חקירה שונים, המנעות מבדיקת העובדות שעמדו בסתירה לגרסאותיו הרבות של סופיאן ועוד ועוד. שלושת הנתבעים הנ"ל, לטענת התובעים, הפרו את חובתם לנהוג כתובעים כיושר לב, ביצעו פעולות החקירה ברשלנות ושלא בתום לב, ובכך עוולו ופגעו במשיבים 1 ו-3.

אשר לנתבעת הנוספת, הפרקליטה שטיפלה בתיק, טוענים המשיבים כי היא נמנעה מבדיקת הדברים, "אטמה עצמה" מלראות את מחדלי החקירה ונהגה שלא כמצופה מפרקליט בפרקליטות המדינה.

בפרק התביעה הדן ב"נזקי התובעים" נטען בכתב התביעה כי:

"התובעים איבדו את חירותם לתקופות ארוכות ונגרמו להם נזקים מסוגים שונים:

- א. אבדן הכנסה ופגיעה במהלך התפתחותם הכלכלית המסתברת.
- ב. הוצאות עתק ... הם נאלצו למכור את רכושם, ללוות כספים ולהגיע לשפל המדרגה ...
- ג. לתובעים נגרמו נזקים נפשיים קשים ובלתי הפיכים בשל מעצרו ומאסרו בתנאים קשים, באגף הרוצחים, תוך שהם נתונים בחרדה מתמשכת שמאסרו יימשך לכל החיים על לא עוול בכפם.
- ד. התובעים נבדקו על ידי מומחה רפואי בתחום הפסיכיאטרי, שקבע כי לתובע 1 נותרה נכות צמיתה בשיעור 20% ואילו לתובע 3 נותרה נכות צמיתה בשיעור 10%. רצ"ב העתק שתי חוות הדעת.
- ה. שמם הטוב של התובעים נפגע ...
- ו. חיי המשפחה וחיי האישות של התובעים נפגעו ...
- ז. לתובעת 2 (אשת המשיב 1 – י"א) נגרם לא רק סבל כלכלי ... אלא גם בהפיכתה ל"אשת רוצח", דבר שהביא להתפרצות התקפי אפילפסיה (לא צורפו תעודות רפואיות – י"א).

בגין כל אלה תובעים המשיבים 1 ו-3 כ"נזק מיוחד" את ראשי הנזק הבאים: הוצאות ההגנה המשפטית בהליכים הפליליים, אובדן הכנסות מלא בתקופות המעצר והמאסר, הוצאות רפואיות בגין טיפולים נפשיים בעבר.

כ"נזק כללי" תובעים המשיבים 1 ו-3 הפסדי הכנסה מיום שחרורם ועד להגשת תביעה ובעתיד, הוצאות טיפולים רפואיים נפשיים בעתיד וכאב וסבל. בנוסף על כל אלה, תובעים המשיבים לפצותם ב"פיצויים עונשיים" בסכום של 2,500,000 ש"ח.

9. האם תביעתם של המשיבים הינה ל"פיצויים בשל נזקי גוף"?

סיווגה של תביעת המשיבים, ככל תביעה אחרת, תיעשה בראש וראשונה מתוך הנטען בכתב התביעה על העובדות ועל עילות התביעה הנטענות בו (נציין, כי התביעה דן מנוסחת בחוסר בהירות ולוקה בחוסר מיקוד המקשים על הקורא).

התובעים אינם נוקבים במפורש בתביעה מהן העוולות האזרחיות שלטענתם עוולו כנגדם המשיבים ומהו היחס הנטען בין אותן עוולות ובין הנזקים הנתבעים. עם זאת, ניתן להסיק מתוך כתב התביעה כי הנזקים הנטענים על ידם נמנים על ארבע קבוצות: א. נזקים רפואיים ונפשיים; ב. "כאב וסבל", עוגמת נפש והוצאת דיבתם רעה; ג. הוצאות משפטיות לצורך ניהול משפטם; ד. כליאתם, במעצר ובמאסר, לתקופות של שלוש שנים (המשיב 1) ושל שנה וחצי (המשיב 3).

נקדים ונאמר, כי סיווגן של שתיים מ"קבוצות הנזקים" האמורות אינו שנוי במחלוקת, והן – תביעת הנזקים הרפואיים הנפשיים ותביעת ההוצאות המשפטיות. אשר לנזק ההוצאות המשפטיות, נפסק על ידי הרשם ונתאשר בפסק הדין קמא, כי מרכיב זה של התביעה איננו בא, מעצם ההגדרה, בגדרם של "נזקי גוף". העוולה והעילה מכוחם נתבע ראש נזק זה אינם נטענים כלל בכתב התביעה להיות מתוך נזק שנגרם לגופם או לנפשם של התובעים. המשיבים גם אינם חולקים על פסיקת הערכאות קמא לעניין זה, ואינם מבקשים רשות לערער על כך.

לעומת זאת, ככל שהמדובר בפיצויים הנתבעים בראש הנזק של טיפולים רפואיים נפשיים, אין ספק כי המדובר בתביעה לפיצוי בשל נזקי גוף. לכך מסכימה למעשה גם המדינה בנימוקי בקשתה (בסעיף 13), בציינה כי:

"נזק גוף", פשוטו כמשמעו, הוא נזק הנגרם לגופו

של אדם. מאחר ורואים בפגיעה בנפשו ובשכלו של אדם כחלק מפגיעה בגופו, הרי שגם אלה יבואו בכללה של הגדרה זו".

10. קבוצת נזקים נוספת הנתבעת בכתב התביעה, גם היא לא מעוררת שאלה של ממש. הכוונה היא לתביעת "הפיצויים העונשיים" בסכום כולל של 2,500,000 ש"ח הנתבעים בגין "ההתרשלות הזדונית בחקירה ובמיון הראיות", "שימוש באמצעי חקירה לא חוקיים", "הסתרת מידע בחקירה", "הפרת החובה לשמור על זכויות התובעים" ו"התמשכות הטלת הרפש בתובעים למרות זיכויים". ראשי נזק נתבעים אלה, אין להם על פני הדברים ולא כלום עם תביעה לפיצויים בגין נזקי גוף.

בחינת הסיווג הראוי של התביעה דנן (כתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף או כתביעה "לסכום כסף קצוב") נדרשת איפוא לעניין ראשי הנזק הנותרים שבכתב התביעה, לאמור: א. אובדן ההכנסות המלא בתקופות המעצר והמאסר; ב. אובדן כושר ההשתכרות הנטען בתקופה שלאחר שחרורם של המשיב 1 (מהמאסר) והמשיב 3 (מהמעצר); ג. כאב וסבל ועוגמת נפש.

בחינת הסיווג הראוי לכל אחד מראשי הנזקים הנטענים הנ"ל דורשת התיחסות שונה, ועל כן נתייחס לכל אחד מהן בנפרד.

"אובדן ההכנסות המלא בתקופות המעצר והמאסר"

11. תביעת הפיצויים בראש נזק זה עניינה בעצם היותם של המשיבים 1 ו-3 במעצר ובמאסר, וכתוצאה מכך נמנעה מהם כמובן האפשרות להתפרנס ולהשתכר משך כל אותן התקופות.

כאמור לעיל, אין כתב התביעה מבהיר מהי העוולה האזרחית מכוחה נתבע ראש נזק זה. ברם, תהיה העוולה הנטענת אשר תהיה, הרי שעל פי העובדות הנטענות בכתב התביעה אובדן השכר הנטען לא נגרם כתוצאה מנזק גופני או נפשי אלא מתוך כך שחירותם של המשיבים 1 ו-3 נשללה מהם משך כל אותן התקופות ובכך נמנעה מהם כל אפשרות להשתכר או להתפרנס. טענת התובעים הינה, כי אותה שלילת החירות היתה שלא כדין, ובכך העוולה האזרחית הנטענת. העוולה ומעשה הפגיעה הנטענים – כגורם להיווצרות נזק זה – אינם, כמפורט לעיל, "בגופו" של הנפגע.

נוסיף ונתייחס לעניין זה להלן, כשנדון בראש הנזק הנתבע של "כאב וסבל".

הפסדי ההשתכרות מאז שחרור המשיבים ועד להגשת התביעה

12. שונה הדבר לעניין הפיצויים הנתבעים בראש נזק זה. על פי הנתען בכתב התביעה (ולעת הזו של בחינת הדברים אין אנו חיים אלא מפיו), כתוצאה מהמעצר והמאסר הממושכים ושאר התלאות שנלוו לחקירה ולמשפט, נפגעו המשיב 1 והמשיב 3 בנפשם בעוצמה שהותירה בהם נכות נפשית צמיתה. בסעיף 17(ד) לכתב התביעה המתוקן נטען, כי שיעור נכותו נפשית של המשיב 1 הינו 20% ושל המשיב 3 – 10%. לעומת זאת, בפירוט הסכומים הנתבעים נטען כי שיעורי הנכות הינם 40% למשיב 1 (ס"ק 18(א)) ו-20% למשיב 3 (ס"ק 19(א)).

כך או אחרת – התביעה בראש נזק זה לעניין שני המשיבים הינה לפיצוי בשל נזק גוף. דהיינו, פגיעה בכושר ההשתכרות (לאחר השחרור מהמעצר ומהמאסר) כדי שיעור הנכות הנפשית שנגרמה למשיבים על פי העובדות הנתענות על ידם בכתב התביעה.

סיווג זה של ראש הנזק האמור נכון כמובן גם לעניין תביעת המשיבים 1 ו-3 להפסד כושר השתכרותם (כדי שיעורי הנכות הנתענים הנ"ל) לתקופות שמיום שחרורם ממעצר (המשיב 1) וממאסר (המשיב 3) ועד להגשת התביעה (ס"ק 18(ג) בפרק "הנזק המיוחד" וס"ק 19(ג) בפרק "הנזק המיוחד").

"כאב וסבל בגין שלילת חופש"

13. שלילת חירותו של אדם שלא כדין מהווה עוולה אזרחית שהניזוק ממנה זכאי לפיצוי כדי נזק. אולם, האם הנזק הנגרם לניזוק בעטייה של שלילת חירותו שלא כדין, כשלעצמה, הינו "נזק גוף" או נזק ממון שאיננו נזק גוף.

הערך המוגן בהקשר זה אינו "גופו" של האדם כי אם חירותו, והנזק בו יחוייב המזיק לפצות את הניזוק הינו בשל הפגיעה בחירותו של הניזוק, גם אם האחרון לא ניזוק בגופו או בנפשו כתוצאה מכך. לדוגמה, אובדן ההכנסות הנגרם לניזוק כתוצאה מעצם שלילת חירותו, כמפורט בפיסקה הקודמת.

יתכנו כמובן מצבים בהם לצד הפגיעה בחירותו של הניזוק – או כתוצאה ממנה – ייגרמו לו נזקי גוף – פיזיים או נפשיים. במקרים שכאלה תביעת הנזיקין יכול כמובן

ותהייה גם כתביעה לפיצויים בגין אותם נזקי גוף, וזאת לצד נזק הממון שבעצם שלילת חירותו, ובמובחן מהם.

14. כתב התביעה דנן – בדרך ניסוחו העמומה והסתומה – אינו מעלה במפורש לצד נזקי הממון הנתבעים בשל שלילת החירות, "נזקי גוף" נטענים המתווספים על עצם שלילת החירות. התובעים מגדירים בהקשר זה את ראש הנזק כמנוסח על ידם כ"כאב וסבל בגין שלילת חופש".

"כאב וסבל" כשלעצמם מהווים מונח עמום ורב אפשרויות לעניין הסיווג דנן.

תביעת פיצוי בגין "כאב וסבל" שמקורם הנטען הינו בפגיעה בגוף (לרבות פגיעה נפשית), מהווה במפורש תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף. ברם, שעה שהכאב והסבל הנטענים מקורם בעצם שלילת החירות שלא כדין, ולא בנזק גופני או נפשי כפשוטם, כי אז לא תסווג תביעת הפיצויים בגינם כתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף. אכן, "כאב וסבל" בתור שכאלה משמעם פגיעה כזו או אחרת בנפשו של אדם, בכבודו, במעמדו וכיוצא באלה. אולם, אין הם בתור שכאלה בלבד כדי נזק נפשי הבא בגדרי "נזק גוף" (ור' לעניין זה, בהקשרים שונים, הסקירה המפורטת במאמרה של יפעת ביטון "כאבים באזור הכבוד, פיצוי בגין פגיעה בזכויות חוקתיות", משפט וממשל ט' עמ' 137).

טול, לדוגמה, תביעת פיצויים בעילת הוצאת דיבה ולשון הרע. ראש נזק עיקרי ומרכזי בתביעות מעין אלה הינו ב"פגיעה נפשית" שהיסב הפרסום הפוגע לניזוק. אין לך פגיעה קשה לנפשו של אדם מהכפשתו, ביזויו, רמיסת כבודו ועשייתו פלסטר בעיני הבריות. ברם, לשון בני אדם, השכל הישר וסיווגם הנכון של הדברים, אינו נותן כי נראה בתביעה שכזו של הניזוק נגד מפרסם הדיבה "תביעה לפיצויים בשל נזק גוף".

15. כפי שציינו לעיל, סיווגה של תביעת נזק, לעניין תקנות האגרות, תיעשה בראש וראשונה בהסתמך על העובדות, על עילות הנזק ועל ראשי הנזק, כפי שאלה נטענים ונתבעים בכתב התביעה. בכתב התביעה דנן מבחינים התובעים בין סוגי הנזק השונים הנתבעים על ידם. למשל, ראש הנזק של הפסד כושר ההשתכרות מיום שחרורם ואילך מתבסס על העובדות והטענות הנטענות על ידם בדבר נכות נפשית שנגרמה להם כתוצאה מהתרחשויות הדברים הנטענות לעניין זה בכתב התביעה. פיצויים אלה – כמפורט לעיל – נתבעים איפוא על ידם בשל נזקי גוף (הנכות הנפשית הנטענת). הוא הדין כמובן ביחס לפיצוי הנתבע על ידם לתשלום הוצאות טיפול וריפוי של אותן

פגיעות שבנפש. לעומת זאת, ראש הנזק הנטען והנתבע לעניין שלילת חירותם, על הכאב והסבל ועוגמת הנפש הנלווים לכך – איננו בא, בתור שכזה, בגדרה של תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף. כך גם לעניין הפיצוי הנתבע בשל אובדן ההשתכרות המלא משך תקופות המעצר והמאסר.

סיכום

16. לאור כל המפורט לעיל, דין הערעור להתקבל בחלקו, וזאת כדלהלן:

א. ראשי הנזק הנתבעים בכתב התביעה המתוקן המפורטים להלן מהווים תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף, והאגרה בגינם תהייה בהתאם:

1. "אובדן הכנסה חלקי מיום השחרור ועד ליום הגשת התביעה".

2. "הפסד הכנסה לעתיד".

3. הוצאות רפואיות והוצאות בגין טיפולים נפשיים.

ב. כל שאר ראשי הנזק הנתבעים בכתב התביעה אינם תביעות לפיצויים בשל נזקי גוף, והאגרה בגינם תהיה כקבוע בתקנות לעניין תביעה (בבית המשפט המחוזי) לסכום כסף קצוב.

17. המשיבים רשאים יהיו לפנות לבית המשפט קמא בבקשה לפטור מאגרה, ואם תוגש בקשה שכזו ידון בה בית המשפט עפ"י המבחנים הקבועים לעניין זה בתקנות האגרות ובפסיקה.

18. המשיבים ישאו בהוצאות המבקשת בערעור זה בסכום של 10,000 ש"ח.

ש ו פ ט

השופטת מ' נאור:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

מסכים אני לפסק דינו של חברי השופט אלון. אוסיף אך זאת: במועדון הפרשני חבר גם השכל הישר. פרשנות ההגדרות שבתקנות האגרות צריך שתהא כזאת שתאזן – מזה – בין אינטרס ציבורי ופרטי שלא לנעול דלת בפני תובעים, ומתקיני התקנות סברו שנזקי גוף הם מן המכלול המצדיק גישה ליברלית כדי לאפשר לאדם שאין ידו משגת לתבוע את נזקיו במלואם; דבר זה הוא אחד הביטויים של זכות הגישה לערכאות בשיטתנו המשפטית (ראו רע"א 10498/06 מגדלי ישי נ' עיריית תל אביב (לא פורסם) פסקה ד(2) והאסמכתאות דשם; כן ראו ש' לויין פרוצדורה אזרחית סדרי דין מיוחדים בבתי המשפט (תשס"ג), 4-5; ובין – מזה – אינטרס ציבורי חשוב אף הוא, שלא לאפשר שטף תביעתי לא מוגבל בענין נזקי גוף בשעה שאין תקרה ואין אגרה על פי אחוזים אלא בסכום קבוע, ו"השמים הם הגבול", על כל המשתמע. ראו גם בהקשר שונה של רצון למנוע תביעות בסכום מופרז, דבר השופט גרוניס בע"א 10537/03 מדינת ישראל והנהלת בתי המשפט – המרכז לגביית כנסות, אגרות והוצאות נ' יש גד (טרם פורסם), וכן רע"א 1550/05 בונה הצפון נ' א.ב.ג.ל. (טרם פורסם). אותו איזון הוא אתגרנו במקרה דנא, וסבורני – בכל הכבוד – כי חוות דעתו של חברי עונה עליו באופן הוגן כדבעי. אוסיף, כי המדינה בנידון דידן חובשת הן את כובע הנתבעת והן את כובע גובת האגרות, שאף לגביו היא בעלת הדין, ועל כן טעונים הדברים התייחסות זהירה, מטבע הנסיבות ומבלי לפגוע ביושרתה; אך העיון שיכנעני, כי חשש זה אינו עולה לאמיתו בנידון דידן. כאמור, מצטרף אני לעמדת חברי.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' אלון.

ניתן היום, ג' בתמוז התשס"ח (6.7.2008).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט